

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

GREEN ECONOMY AND DEVELOPMENT

Social, Economic, Technological, Scientific and Popular Science Journal

**2026-YIL / AVGUST / 8-SON,
I-QISM**

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 2026-yil, avgust.
I-qism*

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxonovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukariyeva Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy
jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

O'RTA DAROMADLI MAMLAKATLARDA INNOVATSION XARAJATLARNING EKSPORT DIVERSIFIKATSIYASIGA TA'SIRI	20
Karimova Xulkar Raxmanali qizi Jalg'ashova Nazira Umbet qizi	
MINTAQADA SANOAT SALOHİYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING HOZIRGI HOLATI TAHLILI	26
Mamedov Ko'palboy Masharipovich	
TA'LIM XIZMATLARINI BOSHQARISHDA XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA SIFATNI TA'MINLASH	30
Umarov Ravshanjon Gafurovich	
SANOAT KORXONALARIDA INNOVATSION FAOLIYAT SAMARADORLIGINI BAHOLASH USULLARI	36
Mamurov Doniyor Eldorovich	
MINTAQAVIY IQTISODIY RIVOJLANISHDA YASHIL INVESTITSİYALARDAN FOYDALANISH TAMOIYILLARI VA USULLARI	43
Ro'zimov Doniyor Soporboy o'g'li	
TOSHKENT METROPOLITENI SANOATIDA MAHALLIYLASHTIRISH DARAJASINING DINAMIKASI VA UNI XALQARO TAJRIBA BILAN QIYOSIY BAHOLASH	49
Mansurov Xamrokul Ilxomovich	
ЦИФРОВАЯ САМООРГАНИЗАЦИЯ БУДУЩИХ МЕНЕДЖЕРОВ КАК ФАКТОР ЭФФЕКТИВНОСТИ САМОСТОЯТЕЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ	56
Мирвосикий Хилола Хабибулла кизи	
XORAZM VILOYATIDA AHOLI BANDLIGINI TA'MINLASHNING ILMIY-AMALIY TAHLILI	64
Z.Sh. Matniyozova	
DEVELOPMENT MECHANISMS OF EMBEDDED FINANCE SERVICES IN COMMERCIAL BANKS OF UZBEKISTAN BASED ON OPEN BANKING	69
Khurramova Fotima Bakhodir qizi	
IMPROVING THE PRACTICE OF FINANCING INVESTMENT PROJECTS THROUGH SYNDICATED LOANS PROVIDED BY COMMERCIAL BANKS	76
Xudaynazarov Davrbek Abdullayevich	
TASHQI SAVDO DINAMIKASI VA BANK MOLİYAVIY XAVFSIZLIGI: O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARI MISOLIDA AMALIY TAHLIL	83
Babadjanov Shuxrat Atxamovich	
GREEN LENDING PRACTICED AMONG UZBEK COMMERCIAL BANKS: SURVEY- BASED ASSESSMENT OF READINESS AND CONSTRAINTS	90
Avazov Azizbek Ashurali o'g'li	
"YANGI O'ZBEKISTON – 2030" STRATEGIYASI DOIRASIDA IQTISODIY O'ZGARISHLARNING ASOSIY YO'NALISHLARI VA ULARNING SAMARADORLIGI	96
Amirov Otabek Xudoyberdi o'g'li	
BARQAROR YASHIL INVESTITSİYALARNING QAYTA TIKLANUVCHI ENERGETIKA RIVOJIGA ROLINI VA HISSASINI TAHLIL QILISH: O'ZBEKISTON MISOLIDA	101
Zilola Kazakova	
HUDUD SANOATIDA KAPITAL VA MEHNAT RESURLARI SAMARADORLIGINI KOB-B-DUGLAS MODEL YORDAMIDA BAHOLASH	113
Turayev Baxrom Ergashevich	

“MAHALLA BANKIRI” INSTITUTI DAVLATBANK HAMKORLIGINING OPERATSION BO‘G‘INI SIFATIDA: SAMARADORLIK MEZONLARI VA OPTIMAL YUKLAMA PARAMETRLARI	120
Nurmuratov Azamat Mamarizo o‘g‘li	
SHAHAR JAMOAT TRANSPORTI YO‘NALISHLARINING AHOLI EHTIYOJLARIGA MOSLIGINI TADQIQ ETISH (URGANCH SHAHRI MISOLIDA)	127
Abdullayeva Shahzodaxon Fazliddin qizi	
O‘ZBEKISTONDA QISHLOQ XO‘JALIGINI RO‘YXATGA OLISHNING AGRAR IQTISODIY O‘SISHNI TA‘MINLASHDAGI INSTITUTSIONAL ROLI	132
Shohujayeva Zebo Safoyevna	
Xolov Javlonbek Davronovich	
УЗБЕКИСТАН КАК АКАДЕМИЧЕСКИЙ ХАБ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ	138
Эргашева Шахло Тургуновна	
БУХГАЛТЕРСКИЙ УЧЕТ КАК ИНФОРМАЦИОННАЯ ОСНОВА ФИНАНСОВОГО КОНТРОЛЯ ПРЕДПРИЯТИЯ	146
Маннапова Раъно Абборовна	
YOSHLAR TADBIRKORLIGINI MOLIVAVIY, INSTITUTSIONAL VA RAQAMLI QO‘LLABQUVVATLASHNING INTEGRATSIYALASHGAN RAQAMLI MODELLARI: “3M-PLATFORMA” VA “SMART YOUTH BUSINESS ECOSYSTEM” KONSEPSIYALARI	154
Xojiyev Ma‘murjon Muxsinjon o‘g‘li	
RAQAMLI BANK XIZMATLARINING IQTISODIY VA INSTITUTSIONAL XUSUSIYATLARI	163
Begimqulova Sevara Nurmamatovna	
KICHIK TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH OMILLARI	169
Yusupov Muxiddin Soatovich	
Normaxmatov Fazliddin Nuriddin o‘g‘li	
OLIY TA‘LIMDA INNOVATSION MENEJMENT IMKONIYATLARIDAN SAMARALI FOYDALANISH	177
Abdullayev Farhod Ozodovich	
“YASHIL MAKON” UMUMMILLIY LOYIHASINI AMALGA OSHIRISHNING TASHKILIY-AMALIY NATIJALARI	180
Jamshidbek Bobojonov	
QISHLOQ XO‘JALIGI MAHSULOTLARI EKSPORTI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA KLASTERLARNING AHAMIYATI	184
Radjabova Mavluda Ergash qizi	
STRENGTHENING MAHALLA ENTREPRENEURSHIP THROUGH AN INTEGRATED ECOSYSTEM: FUNCTIONAL LINKAGES, DIGITAL COORDINATION, AND REGIONAL EVIDENCE	189
Zafarjon Odiljonovich Tuxtasinov	
MINTAQANI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA GENERATIV SUN‘IY INTELLEKT INFRATUZILMASINING NAZARIY ASOSLARI	195
Saidov Jaloladdin Allaberganovich	
KORXONALARDA BOSHQARUV QARORLARINI QABUL QILISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	202
Mamajonova Surayyoxon Maxmudjonovna	
PAXTA-TO‘QIMACHILIK KLASTERLARIDA INNOVATSION RIVOJLANISHNING HUDUDIY XUSUSIYATLARINI BAHOLASH METODIKASI	207
Tojiyev Sa‘dulla Muhitdinovich	
INNOVATIONS IN TECHNOLOGY AND SCIENCE EDUCATION IMPROVING ECONOMIC INCENTIVE AND RESOURCE-ALLOCATION MECHANISMS AS A FACTOR IN INCREASING THE EFFICIENCY OF INDUSTRIAL ENTERPRISES: EVIDENCE FROM THE “TECHNOPARK” ENTERPRISE	213
Erkinova Umidakhon Ilhom qizi	

THE IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE-BASED RECRUITMENT SYSTEMS ON HIRING QUALITY	218
Mutalova Manzura Abdushukur qizi	
TOMORQA XO'JALIGI FAOLIYATI BILAN BOG'LIQ NOQISHLOQ XO'JALIGI FAOLIYATINING TA'SIRINI IQTISODIY BAHOLASH	224
U.U.Nurullayev	
SHAHAR HUDUDLARIDA EKOLOGIK MONITORING TIZIMINI RIVOJLANTIRISH MASALALARI	230
Asqarov Akmal Anvar o'g'li	
TIJORAT BANKLARI KREDIT PORTFELINI BOSHQARISHNING METODOLOGIK ASOSLARI	235
Ziyodullayev Sodiqjon Mamadillayevich	
AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA TEXNOLOGIYALARI SOHASIDA MOLIYAVIY NATIJALAR AUDITI METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISHNING YAXLIT TIZIMI	240
Bekchanov Faxriddin Atabekovich	
MAHALLIY TURIZMNI RIVOJLANLANTIRISHNING TASHKILIYIQTISODIY MEKANIZMINING ASOSIY FUNKSIYA VA PRINSIPLARI	246
Xayrullayev Elbek Xayrulla o'g'li	
ЛИЗИНГ КАК ИНСТРУМЕНТ ТЕХНОЛОГИЧЕСКОГО ОБНОВЛЕНИЯ ТЕКСТИЛЬНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ УЗБЕКИСТАНА: ФИНАНСОВЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ И ОГРАНИЧЕНИЯ.....	250
Дадабоева Муштари Хамидиллаевна	
TIJORAT BANKLARIDA CHAKANA BANK XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLARNI EKONOMETRIK BAHOLASH	261
Abdiraxmonov Farxod Arabboyevich	
HUDUDLAR IQTISODIY XAVFSIZLIGINI BOSHQARISH MEKANIZMLARINING NAZARIY MODELLARI	267
Jurayev Ismatulla Izzatullayevich	
FINANCIAL MODELS IN THE EDUCATION SECTOR: A COMPARATIVE INSTITUTIONAL ANALYSIS OF STATE, PRIVATE, AND MIXED FUNDING SYSTEMS	275
Imomov Inomiddin	
SANOAT KORXONALARIDA INVESTITSION JARAYONLARNI BOSHQARISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEKANIZMI.....	281
Siddiqov Abdusalom Abdumalikovich	
NOAN'ANAVIY PUL-KREDIT SIYOSATI INSTRUMENTLARINING IQTISODIY MOHIYATI VA MAZMUNI.....	292
Djumonov Dilshod Safarolievich	
URBANIZATSIYA SHAROITIDA EKOLOGIK BARQARORLIKNI TA'MINLASH MUAMMOLARI.....	302
Shodmonov Nurjaxon Shokir o'g'li	
QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASIDA KICHIK VA O'RTA BIZNESNI QO'LLAB QUVVATLASHNING IQTISODIY OMILLARI VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI.....	308
Reimbergenov Xurrambek Xushnudovich	
O'ZBEKISTONDA KO'CHMAS MULK BOZORI XIZMATLARINING HOZIRGI HOLATI VA ULARNING SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'NALISHLARI	314
Sadikova Dildora Abdulla qizi	
QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASIDA AGROTURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING STRATEGIK YO'NALISHLARI.....	321
Baxadir Adilchayev	
EKOLOGIK TA'LIMNI RIVOJLANTIRISH ORQALI BARQAROR RIVOJLANISHNI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI	327
Ergasheva Mohinurxon Odilxon qizi	

BANK OPERATSIYALARI BO'YICHA ICHKI AUDIT AMALLARINING MAZMUNIIY VA USLUBIIY TAHLILI	331
Yuldashev Xurshidbek Mamirjonovich	
РАЗРАБОТКА И ПРИМЕНЕНИЕ МОДЕЛИ КОМПЕТЕНЦИЙ ДЛЯ ГОСУДАРСТВЕННЫХ СЛУЖАЩИХ	341
Гофурова Шахрибону Комол қизи	
INNOVATION-DRIVEN BUSINESS COMPETITIVENESS THROUGH DIGITAL TRANSFORMATION AND TECHNOLOGICAL CAPABILITY	349
Sarvinov Asamova	
HUDUDIIY INVESTITSIIYA OQIMLARINI DIFFERENSIAL BAHOLASH ASOSIDA MINTAQAVIIY IQTISODIIY O'SISHNI MANZILLI RAG'BATLANTIRISH.....	359
Ismoilov Azizbek Rustamjon o'g'li	

HUDUDIIY INVESTITSIIYA OQIMLARINI DIFFERENSIAL BAHOLASH ASOSIDA MINTAQAVIIY IQTISODIY O'SISHNI MANZILLI RAG'BATLANTIRISH

Ismoilov Azizbek Rustamjon o'g'li

Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini

mexanizatsiyalash muhandislari instituti Milliy tadqiqot

universiteti huzuridagi aniq fanlarga ixtisoslashtirilgan maktab o'qituvchisi

Abstract. The paper evaluates regional investment flows beyond their nominal volume by integrating economic performance, sectoral composition, financing resilience, and spatial conditions. Using 2025 data for fourteen administrative-territorial units of Uzbekistan, the study calculates investment intensity, an investment location quotient, Herfindahl–Hirschman concentration indices, and correlation measures. The contemporaneous relationship between investment intensity and GRP growth is statistically insignificant (Pearson $r = -0.053$; $p = 0.858$), indicating the importance of time lags, project quality, sector selection, and local supplier linkages. The paper proposes an original composite framework assigning 85% of the total weight to regional-economic factors and 15% to economic-geographical factors, together with a four-type policy matrix for targeted regional intervention.

Keywords: regional economy, territorial investment, investment intensity, gross regional product, location quotient, place-based policy, economic geography.

Annotatsiya. Maqolada hududiy investitsiya oqimlarini faqat mablag' hajmi bilan emas, balki ularning iqtisodiy natijadorligi, tarmoq tarkibi, moliyalashtirish barqarorligi va makondagi joylashuv omillari bilan birgalikda baholash masalasi tadqiq etilgan. O'zbekistonning 14 ta ma'muriy-hududiy tuzilmasi bo'yicha 2025-yil ma'lumotlari asosida investitsiya sig'imi, investitsiyaning joylashuv koeffitsiyenti, Herfindal–Hirschman indeksi hamda korrelyatsion ko'rsatkichlar hisoblangan. Natijalar investitsiya sig'imi bilan shu yilgi YAHM o'sishi o'rtasida statistik jihatdan sezilarli bog'lanish yo'qligini ko'rsatdi (Pearson $r = -0,053$; $p = 0,858$). Bu holat investitsiya ta'sirining vaqt kechikishi, loyiha sifati, tarmoq tanlovi va mahalliy yetkazib beruvchilar bilan aloqalar orqali shakllanishini anglatadi. Tadqiqotning ilmiy yangiligi mintaqaviy iqtisodiyot omillariga 85 foiz, iqtisodiy-geografik omillarga 15 foiz vazn beruvchi kompozit baholash modeli hamda hududlarni to'rt funksional turga ajratadigan manzilli siyosat matritsasining taklif etilishidir.

Kalit so'zlar: mintaqaviy iqtisodiyot, hududiy investitsiya, investitsiya sig'imi, investitsiya jozibadorligi, YAHM, joylashuv koeffitsiyenti, manzilli siyosat, iqtisodiy geografiya, transport-logistika kirishuvchanligi.

Аннотация. В статье региональные инвестиционные потоки оцениваются не только по объёму капитала, но и с учётом их экономической результативности, отраслевой структуры, устойчивости финансирования и пространственных факторов. На основе данных по 14 административно-территориальным единицам Узбекистана за 2025 год рассчитаны инвестиционная ёмкость, коэффициент локализации инвестиций, индекс Херфиндаля–Хиршмана и показатели корреляции. Связь между инвестиционной ёмкостью и ростом ВРП за тот же период оказалась статистически незначимой (Pearson $r = -0,053$; $p = 0,858$), что подчёркивает роль временного лага, качества проектов, отраслевого выбора и локальных производственных связей. Предложена авторская модель, в которой 85 % веса приходится на регионально-экономические, а 15 % — на экономико-географические факторы, а также матрица дифференцированной политики для четырёх типов регионов.

Ключевые слова: региональная экономика, инвестиционные потоки, инвестиционная ёмкость, ВРП, коэффициент локализации, адресная политика, экономическая география.

KIRISH

Investitsiya mintaqa iqtisodiy rivojlanishining oddiy moliyaviy manbai emas, balki ishlab chiqarish quvvatlarini yangilash, mehnat unumdorligini oshirish, yangi tarmoqlarni shakllantirish va hududning uzoq muddatli raqobatbardoshligini belgilovchi kapital oqimidir. Shunga qaramay, amaliy boshqaruvda hududning investitsiyaviy muvaffaqiyati ko'pincha o'zlashtirilgan mablag'ning mutlaq hajmi bilan o'lchanadi. Bunday yondashuv katta loyiha joylashgan hududni avtomatik ravishda yetakchi, investitsiya hajmi nisbatan past hududni esa ortda qolgan deb baholash xavfini tug'diradi.

Mintaqaviy iqtisodiyot nuqtayi nazaridan asosiy savol qancha kapital jalb qilingani emas, balki ushbu kapital hududiy yalpi qo'shilgan qiymat, unumdor bandlik, mahalliy yetkazib beruvchilar, eksport salohiyati va fiskal barqarorlikka qay darajada aylanganidir. Iqtisodiy geografiya esa bu natijalarni transport xarajatlari, bozorga yetib borish vaqti, aglomeratsiya samarasi, chegaraviy yo'laklar hamda resurs-ekologik cheklavlar bilan izohlaydi. Demak, investitsiya siyosati iqtisodiy va makon omillarini bir modelda ko'rishi, biroq ularning vaznini aniq ajratishi zarur.

O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotiga ko'ra, 2025-yilda asosiy kapitalga 591,1 trln so'm investitsiya o'zlashtirilgan va real o'sish 10,5 foizni tashkil etgan. Markazlashmagan manbalar jami investitsiyaning 89,4 foiziga, xorijiy investitsiya va kreditlar esa 71,4 foiziga teng bo'lgan [13]. Shu davrda mamlakat YAIMi 7,7 foizga o'sgan, hududlar o'sishi esa 6,6 foizdan 11,3 foizgacha farqlangan [14]. Bu tafovut investitsiya hajmi, iqtisodiy baza, tarmoq tarkibi va loyihalarning ishga tushish muddatini birgalikda tahlil qilishni talab etadi.

Tadqiqotning maqsadi — hududiy investitsiya oqimlarini differensial baholash usulini ishlab chiqish va uning asosida mintaqaviy iqtisodiy o'sishni manzilli rag'batlantirish vositalarini asoslash. Maqsadga erishish uchun uchta vazifa qo'yildi: birinchidan, investitsiya sig'imi va hududiy joylashuvini o'lchash; ikkinchidan, investitsiya faolligi bilan ayni davrdagi YAHM o'sishi o'rtasidagi munosabatni tekshirish; uchinchidan, 85 foiz mintaqaviy-iqtisodiy va 15 foiz iqtisodiy-geografik omillardan iborat mualliflik indeksini hamda hududiy siyosat tipologiyasini taklif etish. Ishchi gipoteza shundan iboratki, investitsiyaning mutlaq hajmi mintaqaviy rivojlanish natijasini to'liq tushuntirmaydi; natija kapitalning sifati, iqtisodiy muhitga singishi va hududning makoniy kirishuvchanligiga bog'liq.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Yangi iqtisodiy geografiya doirasida P. Krugman miqyos samarasi, bozor hajmi va transport xarajatlarning o'zaro ta'siri sanoatning «markaz–periferiya» ko'rinishida to'planishiga olib kelishini ko'rsatgan [1]. Ushbu nazariya investitsiya joylashuvi hududning ichki resurslaridan tashqari, yirik bozorlar va ishlab chiqarish tugunlariga yaqinlik bilan belgilanishini anglatadi. Biroq makoniy yaqinlikning o'zi yetarli emas: hudud kapitalni qabul qila oladigan institutlar, malaka va mahalliy biznes ekotizimiga ega bo'lishi lozim.

F. Barca, P. McCann va A. Rodríguez-Pose hududiy siyosatda «makonga befarq» bir xil vositalardan ko'ra, joyning institutlari, bilim bazasi va foydalanilmayotgan imkoniyatlarini hisobga oluvchi *place-based* yondashuvni asoslaydi [2]. R. Crescenzi va A. Rodríguez-Pose transport infratuzilmasi mintaqaviy o'sishning mustaqil va avtomatik drayveri emasligini, uning samarasi innovatsiya salohiyati, migratsiya va «ijtimoiy filtr» bilan birgalikda yuzaga chiqishini empirik jihatdan ko'rsatgan [3]. Shuning uchun yo'l yoki energetika obyektiga sarflangan kapitalning o'zi natija emas; u xususiy investitsiya va mahsuldor faoliyatni faollashtirgandagina rivojlanish omiliga aylanadi.

Global investitsiyalar bo'yicha R. Crescenzi va S. Iammarino xorijiy kapitalning hududiy ta'siri korxonaning mahalliy ishlab chiqarish tizimiga qanchalik bog'langaniga, bilim oqimlari va mahalliy firmalarning o'zlashtirish salohiyatiga bog'liqligini ta'kidlaydi [4]. S. Iammarino, A. Rodríguez-Pose va M. Storper esa kapital va yuqori unumdor faoliyatning sanoqli markazlarda to'planishi hududlararo tafovutni chuqurlashtirishi mumkinligini, siyosat hudud xususiyatlariga sezgir bo'lishi kerakligini ko'rsatadi [5]. Maxsus iqtisodiy zonalar bo'yicha S. Frick va A. Rodríguez-Pose tadqiqoti ham bozor yaqinligi, institutsional sifat va zona dizayni investitsiya jalb etish natijalarini belgilashini ko'rsatadi [6].

OECDning mintaqaviy jozibadorlik metodologiyasi hududni bitta ko'rsatkich bilan reytinglashdan voz kechib, iqtisodiy joziba, bog'langanlik, farovonlik, tabiiy muhit va yer-uy-joy sharoitlarini qamrab oluvchi ko'p o'lchovli profilni taklif etadi [7]. O'zbekiston bo'yicha 2025-yilgi OECD sharhida xorijiy investitsiyalarning geografik konsentratsiyasi pasayayotgani, biroq investitsiya oqimlarining tarmoq va manba jihatidan diversifikatsiyasi, mahalliy kichik va o'rta biznes bilan yetkazib berish aloqalari hamda innovatsion singdirish salohiyatini yanada rivojlantirish dolzarb ekani qayd etilgan [8]. Jahon banki ham yuqori sifatli, bilim talab qiluvchi va mahalliy

iqtisodiyot bilan bog'lanadigan investitsiyalarni jalb qilishni O'zbekiston uchun muhim o'sish manbai sifatida ko'rsatadi [9].

Adabiyotlar tahlili ikki metodik bo'shliqni ko'rsatadi. Birinchisi, investitsiya jozibadorligi ko'rsatkichlari ko'p bo'lsa-da, kapitalning hudud iqtisodiy bazasiga nisbiy hajmi va qisqa muddatli natijasi ko'pincha alohida ko'rib chiqiladi. Ikkinchisi, iqtisodiy va geografik omillar bir indeksga kiritilganda, ularning fanlararo vazni ochiq asoslanmaydi. Mazkur tadqiqot bu bo'shliqni iqtisodiy omillar ustuvor bo'lgan 85/15 model, joylashuv koeffitsiyenti va natijaga yo'naltirilgan hududiy tipologiya bilan to'ldiradi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda Qoraqalpog'iston Respublikasi, 12 viloyat va Toshkent shahri bo'yicha 2025-yilgi rasmiy statistik ma'lumotlardan foydalanildi. Tahlilda qiyosiy-statistik, indeks, korrelyatsion, konsentratsiya va tipologik guruhlash usullari qo'llanildi, maqola matnini tayyorlash jarayonida esa sun'iy intellekt vositalaridan 10 foizgacha yordamchi vosita sifatida foydalanildi.

Hududlarning investitsiya faolligi investitsiya sig'imi (K_r), joylashuv koeffitsiyenti (LQ), Herfindal–Hirschman indeksi (HHI), Pearson va Spearman korrelyatsiya koeffitsiyentlari orqali baholandi. Hududiy investitsiya natijadorligi va jozibadorligini kompleks baholash uchun 85 foiz mintaqaviy-iqtisodiy va 15 foiz iqtisodiy-geografik omillardan iborat HINJI indeksi shakllantirildi. Olingan natijalar asosida hududlar investitsiya faolligi va YAHM o'sishiga ko'ra to'rt funksional guruhga ajratildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot obyekti sifatida Qoraqalpog'iston Respublikasi, 12 viloyat va Toshkent shahri olindi. Axborot bazasini 2025-yil yanvar–dekabr uchun asosiy kapitalga investitsiyalar hamda YAHM bo'yicha rasmiy dastlabki ma'lumotlar tashkil etdi [13; 14]. Qiymat ko'rsatkichlari joriy narxlarda keltirilgan. Tahlilda qiyosiy-statistik, indeks, konsentratsiya, korrelyatsiya va tipologik guruhlash usullaridan foydalanildi.

Hududning investitsiya sig'imi K_r investitsiya hajmining YAHMga nisbatini ifodalaydi. U kapital oqimining hudud iqtisodiy bazasiga nisbatan qanchalik katta ekanini ko'rsatadi, biroq kapital samaradorligi yoki ICORning o'rnini bosmaydi.

$$K_r = (I_r / Y_r) \times 100 \quad (1)$$

Investitsiyaning joylashuv koeffitsiyenti hududning mamlakat hududlari investitsiyasidagi ulushini uning jami hududiy mahsulotdagi ulushi bilan taqqoslaydi. $LQ_r^1 > 1$ bo'lsa, investitsiya hududning iqtisodiy bazasiga nisbatan yuqori darajada; $LQ_r^1 < 1$ bo'lsa, nisbatan past darajada konsentratsiyalangan bo'ladi.

$$LQ_r^1 = (I_r / \Sigma I_r) / (Y_r / \Sigma Y_r) \quad (2)$$

Investitsiya va YAHMning hududlar bo'yicha to'planish darajasi Herfindal–Hirschman indeksi orqali baholandi. Bu yerda s_r — tegishli ko'rsatkich bo'yicha hudud ulushi.

$$HHI = \Sigma(s_r^2) \quad (3)$$

Ko'p o'lchovli ko'rsatkichlar min–max usulida 0 dan 1 gacha normallashtiriladi. Ijroiy yo'nalishli indikator uchun $z_{rj} = (x_{rj} - \min x_j) / (\max x_j - \min x_j)$, salbiy yo'nalishli risk ko'rsatkichi uchun esa teskari formula qo'llanadi. Yakuniy Hududiy investitsiya natijadorligi va jozibadorligi indeksi (HINJI) quyidagicha shakllantiriladi:

$$HINJI_r = 0,85E_r + 0,15G_r \quad (4)$$

E_r mintaqaviy iqtisodiyot blokini, G_r esa iqtisodiy-geografik blokni ifodalaydi. 85/15 nisbat investitsiya siyosatining asosiy obyekti iqtisodiy natija ekanini saqlaydi, shu bilan birga makoniy xarajat va imkoniyatlarni e'tibordan chetda qoldirmaydi. Vaznlar ekspert muhokamasi va sezgirlik tahlilida ± 20 foiz oralig'ida sinovdan o'tkazilishi lozim bo'lgan normativ taklifdir; u tayyor statistik «haqiqat» sifatida talqin qilinmaydi.

1-jadval.

HINJI indeksining 85/15 tarkibi va tavsiya etilgan vaznlar

Blok	Yo'nalish	Asosiy proksi-ko'rsatkich	Yo'nalish	Vazn
Mintaqaviy iqtisodiyot	Investitsiya faolligi	I/YAHM, xususiy kapital ulushi, yangi quvvat	+	0,18
Mintaqaviy iqtisodiyot	Kapital natijadorligi	YAHM va unumdorlik o'sishi, ishga tushish koeffitsiyenti	+	0,17
Mintaqaviy iqtisodiyot	Tarmoq va mahalliy aloqalar	Diversifikatsiya, mahalliy yetkazib beruvchi va KOB ulushi	+	0,15
Mintaqaviy iqtisodiyot	Biznes va institutlar	Ruxsat muddati, yer/energiya ulanishi, shartnoma ijrosi	±	0,12
Mintaqaviy iqtisodiyot	Inson kapitali va innovatsiya	Malaka, R&D, texnologiya o'zlashtirish salohiyati	+	0,11
Mintaqaviy iqtisodiyot	Moliyaviy-fiskal barqarorlik	Manbalar diversifikatsiyasi, qarz va valyuta risklari	±	0,12
Iqtisodiy geografiya	Transport-logistika kirishuvchanligi	Hub va chegara punktigacha vaqt/xarajat	+	0,06
Iqtisodiy geografiya	Bozor va aglomeratsiya kirishuvi	90 daqiqada yetib boriladigan aholi/YAHM	+	0,04
Iqtisodiy geografiya	Eksport yo'laklari	Koridor, terminal va chegara bozorlariga ulanish	+	0,03
Iqtisodiy geografiya	Resurs-ekologik cheklov	Suv, yer, iqlim va ekologik sig'im	-	0,02

Empirik qismda Pearson korrelyatsiyasi investitsiya sig'imi va 2025-yildagi real YAHM o'sishi o'rtasidagi chiziqli munosabatni, Spearman koeffitsiyenti esa monoton bog'lanishni tekshirish uchun qo'llandi. Kuzatuvlar soni 14 ta bo'lgani va faqat bir yillik kesim olingani sababli natijalar sababiy ta'sirni isbotlamaydi. To'liq baholash uchun kamida 5–7 yillik panel ma'lumotlari, investitsiyaning bir–uch yillik laglari, tarmoq tarkibi va loyiha yakunlanishi ko'rsatkichlari zarur.

4. Empirik natijalar va ularning iqtisodiy talqini

4.1. Investitsiya oqimlarining hajmi, tarkibi va hududiy intensivligi

2025-yilda investitsiya oqimining 89,4 foizi markazlashmagan manbalar hisobidan shakllangani iqtisodiyotda korxonalar, aholi va tashqi kapitalning rolini ko'rsatadi. Shu bilan birga, xorijiy investitsiya va kreditlarning 71,4 foizlik ulushi manbalar, valyuta va loyiha risklarini muntazam monitoring qilish zaruratini kuchaytiradi. Tarmoq tarkibida ishlab chiqarish sanoati 27,2 foiz bilan yetakchi bo'lgan; elektr energiyasi va gaz ta'minotiga 13,3 foiz, tog'-kon sanoatiga 9,9 foiz, qishloq xo'jaligiga 8,7 foiz, turar-joy qurilishiga 7,9 foiz va qurilishga 7,1 foiz to'g'ri kelgan [13]. Demak, investitsiya tarkibi ishlab chiqarish va infratuzilmaga yo'naltirilgan, biroq bilim talab qiluvchi xizmatlar va ilmiy-texnik faoliyat ulushi nisbatan kichik.

Hududlar bo'yicha mutlaq investitsiya hajmi Toshkent shahrida 105,7 trln so'm, Toshkent viloyatida 79,4 trln so'm va Namangan viloyatida 61,1 trln so'm bilan yuqori bo'lgan. Biroq iqtisodiy baza hisobga olinganda manzara o'zgaradi: Namanganda investitsiya sig'imi 71,6 foiz va LQ 1,94, Qoraqalpog'istonda 49,9 foiz va LQ 1,35, Buxoroda 49,6 foiz va LQ 1,34 bo'lgan. Navoiyda esa mutlaq investitsiya hajmi 43,1 trln so'm bo'lsa-da, yirik YAHM bazasi tufayli investitsiya sig'imi 25,7 foiz va LQ 0,70 ni tashkil etgan.

2-jadval.

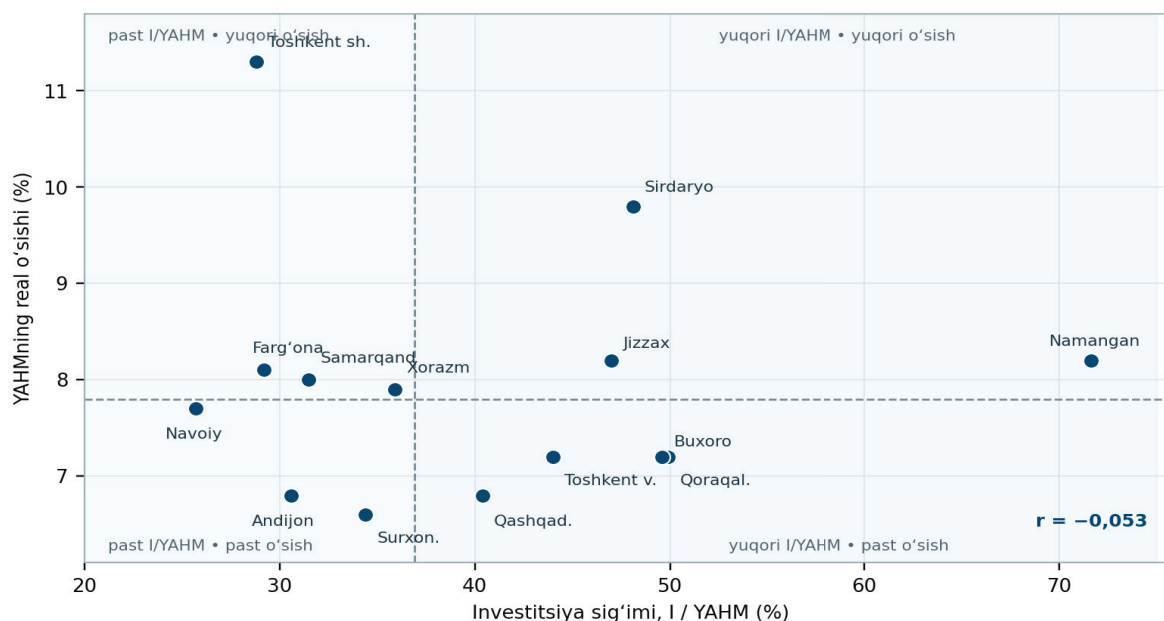
O'zbekiston hududlarida investitsiya faolligi va YAHM o'sishi, 2025-yil

Hudud	Investitsiya, trln so'm	I/YAHM, %	LQ	YAHM o'sishi, %	Xorijiy inv. va kreditlar, %
Qoraqalpog'iston R.	27,0	49,9	1,35	7,2	73,2
Andijon	32,9	30,6	0,83	6,8	77,7
Buxoro	42,9	49,6	1,34	7,2	76,9
Jizzax	24,9	47,0	1,27	8,2	75,5
Qashqadaryo	39,9	40,4	1,09	6,8	73,3
Navoiy	43,1	25,7	0,70	7,7	82,0
Namangan	61,1	71,6	1,94	8,2	82,3
Samarqand	38,3	31,5	0,85	8,0	67,0
Surxondaryo	22,8	34,4	0,93	6,6	65,9
Sirdaryo	17,2	48,1	1,30	9,8	75,3
Toshkent vil.	79,4	44,0	1,19	7,2	67,1
Farg'ona	32,5	29,2	0,79	8,1	71,8
Xorazm	22,6	35,9	0,97	7,9	67,9
Toshkent sh.	105,7	28,8	0,78	11,3	61,0

Hududlar kesimida investitsiya ulushlari bo'yicha HHI ko'rsatkichi 0,0941, YAHM bo'yicha esa 0,1073 ni tashkil etdi. Ya'ni 2025-yilda investitsiya oqimi hududiy mahsulotga qaraganda biroz kamroq konsentratsiyalangan. Bu hududiy diversifikatsiya belgisi bo'lsa-da, kapitalning qaysi tarmoqqa, qanday texnologiyalar asosida va qanday mahalliy qo'shilgan qiymat bilan kirgani haqidagi savolni ochiq qoldiradi. OECD ma'lumotlari ham O'zbekistonda FDI geografik konsentratsiyasi 2016–2023-yillarda pasayganini, biroq tarmoq tarkibi va mahalliy aloqalar sifati muhimligicha qolayotganini ko'rsatadi [8].

4.2. Investitsiya sig'imi va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi munosabat

Hisob-kitoblarga ko'ra, investitsiya sig'imi va 2025-yildagi YAHMning real o'sishi o'rtasidagi Pearson koeffitsiyenti $-0,053$ ($p = 0,858$), Spearman koeffitsiyenti esa $0,015$ ($p = 0,958$) ni tashkil etdi. Har ikkala natija ham statistik jihatdan ahamiyatli munosabat mavjud emasligini ko'rsatadi. Ushbu xulosa «investitsiya o'sishga ta'sir qilmaydi» degani emas. Aksincha, bir yilning o'zida o'zlashtirilgan kapital ko'pincha qurilish bosqichida bo'ladi, ishlab chiqarish quvvati keyingi davrda ishga tushadi va multiplikativ ta'sir vaqt bo'yicha yoyiladi.

1-rasm. Hududlar bo'yicha investitsiya sig'imi va YAHM o'sishi, 2025-yil

Natijani to'rtta iqtisodiy omil izohlaydi. Birinchidan, vaqt lag: yirik infratuzilma va sanoat loyihalari bir necha yil davomida natija beradi. Ikkinchidan, tarmoq farqi: kapital sig'imi katta bo'lgan qazib olish yoki energetika loyihasi bandlik va mahalliy yetkazib beruvchilar tarmog'ini xizmatlar yoki qayta ishlash sanoati darajasida kengaytirmasligi mumkin. Uchinchidan, boshlang'ich baza: Toshkent shahri va Navoiy kabi YAHMi yuqori hududlarda bir xil investitsiya hajmi nisbatan past K_r ko'rsatkichini beradi. To'rtinchidan, o'zlashtirish salohiyati: malaka, boshqaruv, texnologik tayyorgarlik va mahalliy firmalar bilan kooperatsiya bo'lmasa, kapitalning bilim va unumdorlik spilloverlari cheklanadi [4; 8].

Hududlarda xorijiy investitsiya va kreditlarning jami investitsiyalardagi ulushi 61,0 foizdan 82,3 foizgacha bo'lgan. Yuqori ulush kapital tanqisligini yumshatishi va texnologiyalarni olib kirishga xizmat qilishi mumkin, ammo tashqi qarz, valyuta, foydani repatriatsiya qilish hamda bir nechta yirik loyiha yoki mamlakatga bog'lanish risklarini ham oshiradi. Shu sababli hududiy boshqaruv organlari «ko'proq xorijiy kapital» maqsadini «yuqori qo'shilgan qiymat, eksport, mahalliy xarid va bilim transferi» mezonlari bilan to'ldirishi kerak.

4.3. Hududlarning funksional tipologiyasi

Manzilli siyosat uchun hududlar $LQ = 1$ va YAHM o'sishining 7,8 foizlik medianasi chegaralari bo'yicha to'rt funksional turga ajratildi. Bu doimiy reyting emas, balki yillik diagnostika bo'lib, uni uch yillik sirg'aluvchi o'rtacha asosida yangilab borish maqsadga muvofiq.

3-jadval.

Investitsiya konsentratsiyasi va o'sish bo'yicha hududiy siyosat matritsasi

Tur	Mezon	2025-yildagi hududlar	Ustuvor siyosat
I. Masshtabni mustahkamlash	$LQ \geq 1$; o'sish $\geq 7,8\%$	Jizzax, Namangan, Sirdaryo	Quvvat cheklovlarini bartaraf etish; mahalliy yetkazib beruvchi, malaka va eksport aloqalarini kengaytirish.
II. Samaradorlik zaxirasi	$LQ \geq 1$; o'sish $< 7,8\%$	Qoraqalpog'iston R., Buxoro, Qashqadaryo, Toshkent vil.	Loyiha portfelini audit qilish; ishga tushirish, kapital qaytimi, mahalliy qo'shilgan qiymat va aftercarega urg'u.
III. Mahsulдор chuqurlashuv	$LQ < 1$; o'sish $\geq 7,8\%$	Samarqand, Farg'ona, Xorazm, Toshkent sh.	Mavjud o'sish drayverlariga qayta investitsiya; innovatsiya, KOB moliyasi va eksport xizmatlarini rivojlantirish.
IV. Riskni kamaytirish	$LQ < 1$; o'sish $< 7,8\%$	Andijon, Navoiy, Surxondaryo	Bankable loyiha tayyorlash; baza infratuzilmasi, institutsional de-risking va aralash moliyalashtirish.

5. Iqtisodiy-geografik komponent: 15 foizlik makoniy blok

Maqolaning iqtisodiy-geografik qismi HINJI indeksida 15 foiz bilan chegaralangan, chunki asosiy tadqiqot obyekti mintaqaviy iqtisodiy natijadir. Biroq ushbu 15 foiz «qo'shimcha bezak» emas: u iqtisodiy sharoitlari o'xshash bo'lgan ikki hududda kapitalning joylashuv xarajatlari va bozorga chiqish imkoniyatlaridagi farqlarni hisobga olish imkonini beradi. Transport-logistika kirishuvchanligini baholash uchun viloyat markazidan xalqaro aeroport, temir yo'l terminali, magistral yo'l va chegara punktigacha bo'lgan vaqt hamda yuk tashish qiymati o'lchanadi. Bozor kirishuvi esa 60–90 daqiqalik izoxrona doirasida joylashgan aholi, korxonalar va YAHM salohiyati bilan ifodalanadi.

Aglomeratsiyaga yaqinlik investor uchun yirik mehnat bozori, ixtisoslashgan xizmatlar va yetkazib beruvchilarga kirishni yengillashtiradi; chekka hududlarda esa yer va mehnat xarajatlarining nisbatan pastligi yangi imkoniyatlar yaratishi mumkin. Krugman modeli transport xarajatlari va bozor hajmi markazlashuvni kuchaytirishini tushuntiradi [1], ammo zamonaviy empirik tadqiqotlar kirishuvchanlikning qo'shni hududlarga ijobiy yoki siqib chiqaruvchi ta'sir ko'rsatishi mumkinligini ko'rsatadi [15]. Shu sababli transport loyihasi faqat qurilish qiymati bilan emas, balki yangi bozor hajmi, safar vaqtining qisqarishi va xususiy investitsiyalarning qo'shimcha jalb etilishi bilan ham baholanishi lozim.

Chegaraviy va tranzit hududlar uchun eksport koridorlari, logistika terminallari va bojxona o'tkazish vaqti alohida indikator sifatida olinadi. Resurs-ekologik cheklovlar blokida suv taqchilligi, yer degradatsiyasi, emissiya sig'imi va iqlim riski hisobga olinadi. Bu yondashuv investitsiyalarni shunchaki bo'sh yer mavjud bo'lgan hududga emas, balki loyiha hayot sikli davomida suv, energiya, bozor va ekologik sig'im barqaror bo'lgan makonga yo'naltirish imkonini beradi.

6. Mintaqaviy o'sishni manzilli rag'batlantirish mexanizmi

Taklif etilayotgan mexanizm «imtiyoz berish — investitsiya kutish» mantiqidan «diagnostika — bankable portfel — moliyalashtirish — mahalliy singdirish — natijani o'lchash» sikliga o'tishni nazarda tutadi. Har bir bosqichda hududning tipi, bozor muvaffaqiyatsizligi va davlat aralashuvining qo'shimcha samarasi aniqlanadi. Yagona respublika talablari investorlar huquqlarini va raqobat neytralligini saqlaydi, differensial hududiy paket esa faqat aniqlangan cheklovni bartaraf etishga qaratiladi. Bu yondashuv O'RQ-598-son Qonunda belgilangan

investitsiya faoliyati kafolatlari hamda «O'zbekiston — 2030» strategiyasidagi barqaror o'sish va hududiy ijro monitoringi tamoyillari bilan uyg'un [11; 12].

4-jadval.
Manzilli investitsiya siyosatining boshqaruv sikli

Bosqich	Asosiy qaror	Vositalar	Natija indikator
1. Diagnostika	Hududning HINJI va tipini aniqlash	85/15 indeks, LQ, HHI, uch yillik trend	Cheklovlar xaritasi va bazaviy qiymatlar
2. Portfel	Qo'shimcha iqtisodiy samara beradigan loyihani tanlash	NPV/IRR, iqtisodiy additionality, bandlik va eksport bahosi	Bankable va ustuvor loyiha portfeli
3. Moliyalashtirish	Riskni eng maqbul tomonga taqsimlash	Xususiy kapital, PPP, kafolat, hududiy obligatsiya, blended finance	Xususiy kapitalni safarbar etish koeffitsiyenti
4. Amalga oshirish	Vaqt, xarajat va ulanish to'siqlarini boshqarish	Yagona loyiha ofisi, raqamli monitoring, bosqichli moliyalash	Muddatida ishga tushgan quvvat ulushi
5. Mahalliy singdirish	Investitsiyani hududiy qiymat zanjiriga bog'lash	Supplier development, dual ta'lim, R&D hamkorligi, aftercare	Mahalliy xarid, malakali ish va eksport ulushi
6. Baholash	Natijaga qarab yordamni davom ettirish yoki qayta ko'rish	KPI-kontrakt, mustaqil audit, ex-post baholash	YAHM, unumdorlik va soliq bazasining qo'shimcha o'sishi

Birinchi tamoyil — rag'batning differensial va shartli bo'lishi. I-tur hududlarda yangi umumiy imtiyozlardan ko'ra, energiya, logistika va malaka bo'yicha tor bo'g'inlarni bartaraf etish samaraliroq. II-turda kapital hajmini yana oshirishdan oldin kechikayotgan yoki past natijali loyihalar auditdan o'tkaziladi. III-turda yuqori o'sishni mahsuldor investitsiyaga aylantiruvchi innovatsion grantlar, eksport krediti va KOB uchun o'sish kapitali ustuvor hisoblanadi. IV-turda esa tayyor yer uchastkasi, muhandislik tarmoqlari, kafolat va loyihani tayyorlash fondi orqali dastlabki risk kamaytiriladi.

Ikkinchi tamoyil — soliq imtiyozidan oldin iqtisodiy qo'shimchalikni tekshirish. Investor baribir amalga oshiradigan loyiha uchun keng imtiyoz berish fiskal yo'qotishlar va hududlararo zararli raqobatni keltirib chiqaradi. Rag'bat miqdori yangi malakali ish o'rni, mahalliy xarid, eksport, energiya samaradorligi va texnologiya transferi bo'yicha o'lchanadigan majburiyatlarga bog'lanishi kerak. Maxsus iqtisodiy zonalarda yer va infratuzilma afzalligi mahalliy biznes ekotizimi hamda tashqi bozorga ulanish bilan birga boshqarilgandagina barqaror samara beradi [6; 7].

Uchinchi tamoyil — moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiya qilish. Tijorat jihatidan tayyor loyihalarda xususiy kapital va bank krediti ustuvor; ijtimoiy qaytimi yuqori, ammo pul oqimi sust loyihalarda PPP, davlat kafolati yoki aralash moliyalashtirish qo'llanadi. Hududiy obligatsiyalar faqat shaffof daromad manbai va qarz barqarorligi mavjud bo'lganda qo'llanilishi kerak. Xorijiy valyutadagi qarzlarda esa loyiha eksport tushumiga ega bo'lmasa, xedjirlash yoki milliy valyutadagi moliyalashtirish talab qilinadi.

To'rtinchi tamoyil — investitsiyadan keyingi xizmatni loyiha jalb etish bilan teng darajada muhim deb bilish. *Aftercare* tizimi mavjud investorning faoliyatini kengaytirish, mahalliy yetkazib beruvchilarni sertifikatlash, kadrlar tayyorlash va texnologik muammolarni tezkor hal etishga xizmat qiladi. Aynan ushbu bosqich xorijiy kapitalning hududda qoladigan qo'shilgan qiymatini oshiradi. OECD va Jahon banki O'zbekiston uchun FDI sifatini sektorlar diversifikatsiyasi, mahalliy ta'minot zanjiri va innovatsiyalar orqali kuchaytirishni tavsiya etadi [8; 9].

Beshinchi tamoyil — natijaga asoslangan monitoring. Har bir loyiha uchun «kiritilgan kapital» ko'rsatkichi bilan birga ishga tushirilgan quvvat, bir ish o'rniga to'g'ri keladigan investitsiya, mahalliy xarid ulushi, eksport tushumi, energiya va suv samaradorligi, qo'shimcha soliq bazasi hamda uch yil ichidagi omon qolish koeffitsiyenti qayd etiladi. Hududiy darajada esa HINJI, LQ, unumdorlik va daromadlarning yaqinlashuvi bo'yicha ko'rsatkichlar har yili e'lon qilinadi. Shunda boshqaruv tizimi sarflangan mablag'ni emas, balki yaratilgan hududiy qiymatni rag'batlantiradi.

7. Ilmiy yangilik va amaliy ahamiyat

Tadqiqotning birinchi ilmiy yangiligi investitsiya jozibadorligi va natijadorligini yagona shaffof 85/15 modelda birlashtirishdan iborat. Bu nisbat mintaqaviy iqtisodiyotning ustuvorligini saqlagan holda, iqtisodiy geografiyaning transport, bozor kirishuvi va ekologik cheklolar kabi izohlovchi omillarini aniq vazn bilan hisobga oladi. Ikkinchi yangilik — mutlaq investitsiya hajmini YAHM bazasiga nisbatan baholovchi LQ va K_r ko'rsatkichlarini natijalar

dinamikasi bilan birlashtirishdir. Uchinchi yangilik — hududlarni «yaxshi–yomon» reytingi asosida emas, balki turli boshqaruv vazifalariga ega to'rt funksional guruhga ajratishdir.

Amaliy jihatdan model iqtisodiyot va moliya vazirligi, Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi, hududiy hokimliklar hamda loyiha ofislari faoliyatida uch yo'nalishda qo'llanishi mumkin: hududiy investitsiya dasturlarini shakllantirish; infratuzilma va rag'batlantirish xarajatlarini ustuvorlashtirish; amalga oshirilgan loyihalarni *ex-post* baholash. Modelni joriy etish uchun rasmiy statistikaga loyihalarning ishga tushirilishi, mahalliy xarid, eksport, bandlik sifati, transport vaqti va resurs sig'imi bo'yicha tuman darajasidagi ochiq ma'lumotlarni qo'shish talab etiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot hududiy investitsiya siyosatida kapital hajmini natija bilan tenglashtirish metodik jihatdan yetarli emasligini ko'rsatdi. 2025-yilda O'zbekistonda investitsiya oqimi yuqori sur'atda o'sgan, markazlashmagan va tashqi manbalarning roli katta bo'lgan. Hududiy kesimda esa investitsiya sig'imi 25,7 foizdan 71,6 foizgacha, LQ 0,70 dan 1,94 gacha farqlangan. Investitsiya taqsimoti YAHMga nisbatan biroz kamroq konsentratsiyalangan bo'lsa-da, bir yillik investitsiya sig'imi bilan shu yilgi YAHM o'sishi o'rtasida statistik jihatdan ahamiyatli bog'lanish aniqlanmadi.

Mazkur natija investitsiya siyosatini uch yo'nalishda yanada takomillashtirish zarurligini asoslaydi. Birinchidan, hududlar yagona imtiyozlar paketi bilan emas, balki investitsiya konsentratsiyasi, o'sish holati va aniq bozor muvaffaqiyatsizliklariga ko'ra qo'llab-quvvatlanishi kerak. Ikkinchidan, loyihalarni tanlashda kapital hajmi bilan birga unumdorlik, mahalliy qo'shilgan qiymat, malakali bandlik, eksport va ekologik samaradorlik hisobga olinishi zarur. Uchinchidan, transport va bozor kirishuvi 15 foizlik makoniy blok orqali iqtisodiy natija modeliga kiritilishi, biroq investitsiya qarorini faqat geografik yaqinlik bilan izohlashdan saqlanish lozim.

Taklif etilgan HINJI modeli va to'rt turdagi siyosat matritsasi hududiy dasturlarni dalillarga asoslangan holda differensiallashtirish imkonini beradi. Kelgusi tadqiqotlarda model 5–7 yillik panel ma'lumotlari, investitsiya laglari, fazoviy og'irliklar matritsasi va tuman darajasidagi transport kirishuvchanligi asosida ekonometrik sinovdan o'tkazilishi kerak. Shunda investitsiyaning qayerga va qancha yo'naltirilganidan tashqari, uning qachon, qanday kanallar orqali va qaysi hududiy sharoitlarda barqaror rivojlanishga aylanishi aniqlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Krugman P. Increasing Returns and Economic Geography // *Journal of Political Economy*. — 1991. — Vol. 99, No. 3. — P. 483–499. — DOI: 10.1086/261763.
2. Barca F., McCann P., Rodríguez-Pose A. The Case for Regional Development Intervention: Place-Based versus Place-Neutral Approaches // *Journal of Regional Science*. — 2012. — Vol. 52, No. 1. — P. 134–152. — DOI: 10.1111/j.1467-9787.2011.00756.x.
3. Crescenzi R., Rodríguez-Pose A. Infrastructure and Regional Growth in the European Union // *Papers in Regional Science*. — 2012. — Vol. 91, No. 3. — P. 487–513. — DOI: 10.1111/j.1435-5957.2012.00439.x.
4. Crescenzi R., Iammarino S. Global Investments and Regional Development Trajectories: The Missing Links // *Regional Studies*. — 2017. — Vol. 51, No. 1. — P. 97–115. — DOI: 10.1080/00343404.2016.1262016.
5. Iammarino S., Rodríguez-Pose A., Storper M. Regional Inequality in Europe: Evidence, Theory and Policy Implications // *Journal of Economic Geography*. — 2019. — Vol. 19, No. 2. — P. 273–298. — DOI: 10.1093/jeg/lby021.
6. Frick S. A., Rodríguez-Pose A. What Draws Investment to Special Economic Zones? Lessons from Developing Countries // *Regional Studies*. — 2023. — Vol. 57, No. 11. — P. 2136–2147. — DOI: 10.1080/00343404.2023.2185218.
7. OECD. *Rethinking Regional Attractiveness in the New Global Environment*. — Paris: OECD Publishing, 2023. — 151 p. — (OECD Regional Development Studies). — DOI: 10.1787/a9448db4-en.
8. OECD. *Roadmap for Sustainable Investment Policy Reforms in Uzbekistan*. — Paris: OECD Publishing, 2025. — 384 p. — (OECD Investment Policy Reviews). — DOI: 10.1787/20865f29-en.
9. World Bank. *Recommendations for a National FDI Strategy and Roadmap for Uzbekistan: New Sources of Growth*. — Washington, DC: World Bank, 2022.
10. UNCTAD. *World Investment Report 2025: International Investment in the Digital Economy*. — Geneva: United Nations, 2025.
11. O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 25-dekabrdagi O'RQ-598-son "Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to'g'risida"gi Qonuni.

12. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi PF-158-son **"O'zbekiston — 2030" strategiyasi to'g'risida"**gi Farmoni.
13. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. *O'zbekiston Respublikasida asosiy kapitalga investitsiyalar: 2025-yil yanvar-dekabr oylari uchun.* — Press-reliz. — Toshkent, 2026. — 24-yanvar.
14. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. *O'zbekiston Respublikasi yalpi hududiy mahsuloti: 2025-yil yanvar-dekabr oylari uchun.* — Press-reliz. — Toshkent, 2026. — 26-yanvar.
15. Luo K., Liu Y., Zeng M., Wei G., Hu W. The Impact of Transportation Accessibility on Industrial Investment in the Urban Agglomeration around Poyang Lake in China — Based on the Perspective of Ecological Security Constraints // *Environmental Science and Pollution Research.* — 2023. — Vol. 30. — P. 65728–65745. — DOI: 10.1007/s11356-023-26552-x.
16. Ibrohimov Sh. X. Iqtisodiyotning ekologik transformatsiyasi sharoitida ijtimoiy o'sishni indikativ baholash metodologiyasi // *Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot.* — 2025. — T. 3, № 9. — B. 841–846. — DOI: 10.5281/zenodo.17215183.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 8/1

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>